

Gekleurringde brandganzen in de Jan Durkspolder in 2009

Henk van der Jeugd

**Een rapport van Vogeltrekstation -
Centrum voor vogeltrek en demografie**

COLOFON

© Vogeltrekstation 2009.

Dit rapport is samengesteld in opdracht van It Fryske Gea.

Tekst: Henk van der Jeugd

Wijze van citeren: van der Jeugd H.P. 2009. Gekleurringde brandganzen in de Jan Durkspolder in 2009. Vogeltrekstation rapport 2009-05. Vogeltrekstation, Heteren.

Foto voorzijde: Brandgans LEO1 (onbekende fotograaf)

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vogeltrekstation en/of de opdrachtgever.

Vogeltrekstation

Postbus 50

6700 AB Wageningen

tel. (0317) 47 34 65

fax. (0317) 47 36 75

email: vogeltrekstation@nioo.knaw.nl

website: www.vogeltrekstation.nl

Vraagstelling

Brandganzen zijn als broedvogel in Nederland de laatste jaren sterk toegenomen. Het zwaartepunt van de Nederlandse populatie ligt in het Deltagebied. Maar ook elders in het binnenland hebben zich paren en populaties gevestigd. Het is vaak onduidelijk waar deze binnenland populaties vandaan komen, wat hun terreingebruik is, en wat de lokale reproductie en overleving stuurt. Er zijn aanwijzingen dat predatoren het broedsucces in sommige jaren sterk negatief kunnen beïnvloeden. Er zijn ook zorgen dat de groeiende Brandganspopulaties in het binnenland voor schade in de landbouw en aan natuurgebieden kunnen zorgen. Er is daarom behoefte aan meer kennis over de binnenlandpopulaties t.a.v. reproductie, overleving, verspreiding en dispersie. De vraag of, en in welke mate de populaties verder zullen groeien staat hierbij centraal. Om onderzoek aan de Brandganzen in de Jan Durkspolder te faciliteren zijn op 4 juli 2009 ruiende brandganzen gevangen en voorzien van kleurringen teneinde meer inzicht te verkrijgen in terreingebruik, dispersie, reproductie en overleving. In dit rapport worden werkwijze en resultaten kort toegelicht.

Werkwijze

Op 4 juli 2009 bevonden zich 37 adulte en juveniele Brandganzen in de Jan Durkspolder. De groep vogels bestond voor ruim de helft uit nog niet vliegvlugge jongen, en voor de andere helft uit ruiende, adulte vogels, hetgeen erop duidt dat alle vogels afkomstig waren van broedpopulaties in de directe omgeving van de Jan Durkspolder, en naar alle waarschijnlijkheid met name uit de Jan Durkspolder zelf. Brandganzen kunnen, net als alle andere ganzen, tijdens de vleugelrui niet vliegen, hetgeen ze gemakkelijk te vangen maakt tijdens de jaarlijkse vleugelrui. Deze vindt, afhankelijk van de breedtegraad, plaats in juli of augustus (van der Jeugd et al. 2009). Voor het vangen is gebruik gemaakt van een zogenaamde "round-up" methode, waarbij de niet vliegende vogels in een fuik, bestaande uit twee lange netarmen met aan het einde een kleine kraal gemaakt van doek, worden gedreven. De vogels zijn bijgedreven met behulp van een kayak en lopend in het water of langs de oever. 33 van de 37 aanwezige vogels konden worden gevangen, vier adulte vogels zijn net voor of nog tijdens het ingaan van de fuik weggevlogen. Deze vogels hadden hun oude vleugelveren nog niet, of slechts ten dele, afgeworpen. Omdat het tijdstip waarop de rui van ouders start gekoppeld is aan de uitkomstdatum van hun eieren (Larsson 1996) gaat het naar alle waarschijnlijkheid om de ouders van de kleinste jongen in de vangst.

Alle vogels zijn vervolgens uit de kraal gehaald en in een kleinere bewaartent opgeborgen waar ze met vier of vijf vogels tergelijk in een compartiment zaten. Jonge vogels zijn daarbij van oude vogels gescheiden. Vervolgens zijn één voor één eerst alle jonge vogels gemeten, gewogen en geringd, gevolgd door alle adulte vogels. Van alle vogels is tevens het geslacht bepaald op basis van de vorm van de cloaca. Alle vogels zijn voorzien van twee grote, gekleurde plastic ringen met unieke inscriptie hetgeen individuele herkenning m.b.v. een telescoop tot op een afstand van 500 meter mogelijk maakt. Aan delinkerpoot dragen de vogels een donkergroene ring met witte inscriptie, aan de rechterpoot een lichtgroene (limekleurige) ring met zwarte inscriptie. Daarnaast zijn alle vogels voorzien van een stalen ring, uitgegeven door het Vogeltrekstation, met een diameter van 13 mm.

Na het opbouwen van de fuik is om circa 7:30 een begin gemaakt met het drijven, kort na 08:00 bevonden de vogels zich in de kraal. Om 11:30 zijn vogels gezamenlijk weer losgelaten. Alle vogels hebben de kraal in ogenschijnlijk goede conditie verlaten, er zijn geen vogels achtergebleven, en verwante vogels leken elkaar weer snel na vrijlating te vinden. De ringgegevens zijn ingevoerd in de databases van het Vogeltrekstation en van www.geese.org, zodat binnenkomende vondsten en waarnemingen hieraan gerelateerd kunnen worden.

Resultaten

Tabel 1 vat de gebruikte codes, ringnummers, geslacht, biometrische gegevens en eventuele bijzonderheden samen. Eén vogel bleek een oude, sterk gesleten vaste voetring van plastic te dragen, hetgeen een afkomst uit gevangenschap verriedt. De vogel was een mannetje en met een tarsuslengte van bijna 95 mm verreweg de grootste vogel in de vangst. De uitzonderlijke lichaamsgrootte wijst er eveneens op dat de vogel in gevangenschap is geboren en opgegroeid.

De vaste voetring is opengeknipt en verwijderd. Na schoonmaken en met behulp van een vergrootglas kon de code worden afgelezen: 00 V 1897. Navraag bij Aviornis International Nederland, de belangenvereniging voor liefhebbers van parkvogels en sierwatervogels kon helaas niet uitwijzen waar en wanneer de vogel geringd was. Het jaartal '00' op de ring betekent normaalgesproken dat de vogel in 2000 in gevangenschap is geboren en zijn vaste voetring heeft gekregen.

Figuur 1. Opengeknipte gesloten voetring met code 00 V 1897 van een op 4 juli 2009 in de Jan Durkspolder gevangen volwassen man brandgans.

De vogel heeft de kleurcode GPL5 gekregen en is na augustus 2009 niet meer waargenomen. Van de overige vogels zijn t/m april 2012 tussen de 4 en 37 waarnemingen binnengekomen in geese.org. het mediane aantal waarnemingen per individu bedroeg 11.

Familierelaties

In de dagen na de vangst in juli zijn een aantal keren door Jan Kramer en Romke Kleefstra waarnemingen gedaan in de Jan-Durkspolder met als doel zoveel mogelijk van de geringde ganzen op te sporen en de familieverbanden vast te leggen. Later in het seizoen zijn ook waarnemingen inclusief familierelaties van andere lokaties gemeld via www.geese.org. Door de informatie uit alle waarnemingen te combineren is van 28 van de 33 gevangen vogels de familierelatie achterhaald, hetgeen resulteerde in acht families met nul tot vijf juvenielen (tabel 2).

Van vijf ganzen, twee adulte vrouwen en drie mannelijke juvenielen, werd geen informatie over familierelaties ontvangen, hoewel de vogels wel een of meerdere keren zijn waargenomen. Op basis van de biometrische gegevens kan worden aangenomen dat juvenielen GNL= en GNL2 hoogstwaarschijnlijk broers zijn, en dat de veel grotere juveniel GJLY (zie tabel 1) als enig geringd jong tot een andere familie behoort. De beide vrouwtjes GNLP en GPLE zijn hoogst waarschijnlijk de moeders van deze twee families, en moeten beide een ongeringde partner hebben. Deze vogels zijn vermoedelijk tijdens of al voor het vangen weggevlogen.

Tabel 1. Ring- en biometrische gegevens van de 33 Brandganzen die op 4 juli 2009 in de Jan Durkspolder zijn gevangen en voorzien van kleurringen.

Nr.	Kode	Ringnummer	Geslacht	Leeftijd	Gewicht	Tarsus	Kop	Vleugel	P9	Opmerkingen
1	G-L9	7107239	Man	Juv	1420	87.1	78	271	129	
2	GJLY	7107240	Man	Juv	1395	89.0	80	266	131	
3	GNL-	7107241	Man	Juv	1240	82.3	76	269	132	
4	GNL=	7107242	Man	Juv	1160	85.8	78	257	122	
5	GNLE	7107243	Man	Juv	1000	81.0	72	231	106	
6	GNL1	7107244	Vrouw	Juv	980	78.6	69	179	71	
7	GNL2	7107245	Man	Juv	1170	83.8	75	248	117	
8	GNL3	7107246	Vrouw	Juv	1160	78.8	72	243	105	
9	GNL5	7107247	Vrouw	Juv	1180	81.2	75	277	142	
10	GNL6	7107248	Vrouw	Juv	1140	80.1	76	255	126	
11	GNL7	7107249	Vrouw	Juv	1200	78.4	74	284	149	
12	GNL8	7107250	Vrouw	Juv	1210	81.1	78	278	134	P
13	GNL9	7107251	Man	Juv	1340	87.1	78	319	177	
14	GNLA	7107252	Man	Juv	1300	76.7	79	312	164	
15	GNLC	7107253	Vrouw	Juv	1160	80.4	73	277	141	Spoelworm
16	GNLD	7107254	Man	Juv	1200	85.3	80	291	151	
17	GNLF	7107255	Vrouw	Juv	1250	83.8	76	301	159	
18	GNLH	7107256	Man	Juv	1300	84.4	77	313	170	
19	GNLJ	7107257	Vrouw	AD	1850	87.9	86	288	133	Spoelworm
20	GNLK	7107258	Man	Juv	1450	88.4	81	325	163	Spoelworm
21	GNLN	7107259	Man	AD	2140	89.2	91	184	19	
22	GNLP	7107260	Vrouw	AD	1800	80.3	82	243	99	
23	GNLT	7107261	Vrouw	AD	1620	79.5	82	294	149	
24	GNLY	7107262	Vrouw	AD	1660	84.9	85	259	104	
25	GPL-	7107263	Man	AD	2150	90.6	86	201	43	
26	GPL=	7107264	Vrouw	AD	1620	83.1	80	191	35	
27	GPL	7107265	Vrouw	AD	1820	82.4	85	192	44	
28	GPL1	7107266	Man	AD	2020	85.5	88	191	41	
29	GPL2	7107267	Vrouw	AD	1800	82.1	84	203	49	
30	GPL3	7107268	Man	AD	1920	89.0	86	271	126	
31	GPL5	7107269	Man	AD	2000	94.7	93	156	60	Spoelworm; Aviornis 2000-V1897
32	GPL6	7107270	Vrouw	AD	1740	81.8	83	255	101	
33	GPL7	7107271	Man	AD	1980	88.8	85	n.v.t.	2	

Tabel 2. Familieverbanden van 28 van de 33 Brandganzen die op 4 juli 2009 in de Jan Durkspolder werden gevangen en geringd, vastgesteld aan de hand van alle tot eind november 2009 binnengekomen waarnemingen op www.geese.org

Familie	man	vrouw	N-juv	jongen		
A	GPL1	GPL6	3	GNL-	GNL5	GNL8
B	<i>ongeringd</i>	GPLY	2	GNL7	GNLD	
C	GPL7	GHLT	4	GNL6	GNL9	GNLF GNLH GNLC
D	GPL3	<i>geen</i>	3	GNLA	GNLK	
E	<i>ongeringd</i>	GPL=	3	GNLE	GNL1	GNL3
F	GNLN	GNLJ	1	G-L9		
G	GPL-	GPL2	0			
H	GPL5	<i>ongeringd</i>	0			

Dispersie

Tot en met april 2012 zijn er in totaal 419 waarnemingen toegevoegd aan geese.org. De meeste waarnemingen (198) zijn afkomstig uit de Jan Durks Polder en directe omgeving in juli 2009, dus kort na het ringen op de ringlocatie. Daarna zijn er opvallend veel waarnemingen (94) verzameld op de Hauke-Haienkoog in het noorden van Duitsland. Overige waarnemingen komen uit het Lauwersmeergebied (29), de Ezumakeeg (27), de omgeving van Anjum (11), Het noordeleeg (7), Den Bommel (7) en de Ockholmer Koog in Duitsland (6). De overige waarnemingen (40) kwamen van uiteenlopende locaties in Nederland en Duitsland. Er was één waarneming uit Bourgoyen in België en de verste waarneming tot nu toe werd gedaan in Malmö in het zuiden van Zweden.

Uit tabellen 3 en 4 blijkt dat de meeste vogels die als adult werden geringd in Noord Nederland zijn waargenomen, met uitzondering van twee vrouwtjes die in de zomer van 2010 en 2011 op de Hauke-Haienkoog verbleven. Een deel van de adulten werd in de zomer van 2010 en 2011 weer in de Jan Durks Polder gezien.

De vogels die als juveniel werden geringd keerden over het algemeen niet terug naar de Jan Durks Polder. Buiten het broedgebied werden juveniele vogels op allerlei plekken gezien, en verbleven ze vaker dan de adulten in bijvoorbeeld Zuid-Holland en Zeeland. Opmerkelijk is het grote aantal waarnemingen op de Hauke-Haienkoog in de zomer van 2010 en 2011. In totaal ging het om 6 juveniele vogels die samen met de bovengenoemde twee adulte vrouwen in dat gebied ruiden. De eerste waarnemingen van deze vogels in dat gebied dateren van eind juni 2010, de meeste vogels werden tot in augustus waargenomen. Het is niet uit te sluiten dat een deel van deze vogels aldaar tot broeden komt. Er broeden in dat deel van Sleeswijk-Holstein al meer dan 100 paar brandganzen. Een waarneming van een als juveniel geringd mannetje in mei 2010 in Noord Duitsland tussen arctische brandganzen duidt waarschijnlijk op dispersie naar de Russische broedgebieden. Het is waarschijnlijk dat met name een deel van de juveniele mannetjes uit de Jan Durks Polder naar Rusland zal emigreren zoals dat ook bij Zweedse broedvogels werd vastgesteld (van der Jeugd & Litvin 2006).

Conclusie

De brandganzen die in de Jan Durks Polder werden geringd worden tot ver buiten dit gebied waargenomen. Buiten het broedseizoen vindt dispersie plaats van de adulten, maar een deel van de adulten komt terug naar het gebied in de zomer, waarschijnlijk om weer te broeden. Van de juveniele vogels keerden amper vogels terug, was de dispersie buiten het broedseizoen groter dan bij de adulten, en lijkt een deel van deze vogels zich buiten Nederland te gaan vestigen. Het wachten is nog op waarnemingen die broeden elders definitief bevestigen.

Tabel 3. Waarnemingen van in de Jan Durkspolder als adult geringde brandganzen per maand en per provincie.

Adult Man	2009						2010						2011						2012				Totaal												
	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A		M	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A
JDP	23	3		1				1	4	1		1	1					2		1	1		2	2		1				2	1				47
FRS		5	5	2																															12
GRN		2	2	1																							1								6
GLD							1																								1				1
ZHL						3																									1				4
SHL (D)																																			
totaal	23	10	7	4	3		2	4	1		1	1					2	1	1			2	2		1		10	2			2				70
Adult Vrouw	2009						2010						2011						2012				Totaal												
	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A		M	J	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A
JDP	27				1				6	2		2	5	1			2		1	2	2		2	2		1		1	2	2	2	2		65	
FRS		9	3	1		1			1					1	1	1				2															20
GRN		2	2													1										1	1								7
GLD																																			
ZHL						3													1												2				6
SHL (D)												4	4	3										14	4										29
totaal	27	11	5	2	4		7	2	2		6	9	5	2	1	2	2	4	2		2	2	14	5	1	2	2			4	2	2		127	
TOTAAL	50	21	12	6	7		2	11	3		7	10	5	2	1	4	2	5	3		4	4	14	6	1	3	4			6	2	2		197	

Tabel 4. Waarnemingen van in de Jan Durkspolder als juveniel geringde brandganzen per maand en per provincie.

Juv Man	2009					2010					2011					2012				Totaal							
	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	J		F	M	A				
JDP	37	1		2					1	1	1								1								44
FRS		4	5	2	1	1													1		3	1		1	2	1	22
GRN		1	2							1					2	1											7
GLD									2																		2
UTR									2																1		3
ZHL					2		1														1						4
ZLN							1	1												1							3
OVL (B)																											
NDR (D)									1																		1
SHL (D)										2	5	17	11									1					36
SKA (Z)										1																	1
totaal	37	6	7	4	1	3	2	1	6	5	6	17	11	2	1			1	2	4	2	1	2	2		123	
Juv Vrouw	2009					2010					2011					2012				Totaal							
	J	A	S	O	N	D	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	J		F	M	A				
JDP	30	1		1			1	2									1	1	2			1				41	
FRS	1	2	4			1																	1			9	
GRN																											
GLD																											
UTR																											
ZHL					5				2									1								8	
ZLN							2																			2	
OVL (B)																				1						1	
NDR (D)																											
SHL (D)											4	12	6											1	12	3	38
SKA (Z)																											
totaal	31	3	4	1	6		3	4			4	12	6		1			1	1	3		1	12	4		99	
TOTAAL	68	9	11	5	1	9	2	4	10	5	10	29	17	2	1	1	2	3	7	2	1	12	4		222		

Literatuur

- de Boer V, van der Jeugd HP (2007) Zomerganzen in het Deltagebied in 2007. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Ganter B, Larsson K, Syroechkovsky E.V., *et al.* (1999) Barnacle Goose *Branta leucopsis*: Russian and Baltic populations. In: *Goose Populations of the Western Palearctic* (eds Madsen J, Fox AD, Cracknell J), pp. 270-283. Wetlands International, Wageningen.
- Ouweneel GL (2001) Snelle groei van de broedpopulatie Brandganzen *Branta leucopsis* in het deltagebied. *Limosa*, **74**, 137-146.
- Pouw A, Van der Jeugd HP, Eichhorn G (2005) Broedbiologie van Brandganzen *Branta leucopsis* op de Hellegatsplaten. Vogeltrekstation rapport 2005-01.
- van der Jeugd HP, de Boer V (2006) Zomerganzen in het Deltagebied in 2006. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- van der Jeugd HP, Eichhorn G, Litvin KE, Stahl J, Larsson K, van der Graaf AJ & Drent RH (2009). Keeping up with early springs: Rapid range expansion in an avian herbivore incurs a mismatch between reproductive timing and food supply. *Global Change Biology* 15:1057–1071.
- Voslamber B, van der Jeugd HP, Koffijberg K (2007) Numbers, trends and distribution of breeding goose populations in the Netherlands (In Dutch with English summary). *Limosa*, **80**, 1-17.